

Наталя Гут

НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті визначається роль перекладу англomовної фахової лексики в процесі навчання іноземної мови, оскільки можливість мобільності сучасної молоді вимагає вміння спілкуватися іноземною мовою, а отже використовувати переклад як один із засобів ефективної комунікації. Навчання перекладу фахової лексики здійснюється поетапно під час вивчення таких курсів як «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Ділова іноземна мова» і покликане підготувати не перекладачів у сфері психології, а конкурентоспроможного фахівця, який розумітиме автентичні тексти іноземною мовою з фаху, вільно працюватиме із документами, популярними, спеціалізованими та Інтернет джерелами, здійснюватиме дослідження, вільно користуючись фаховою лексикою.

Ключові слова: переклад, фахова лексика, термінологія, професійна компетентність фахівця.

Ключову роль у розвитку людського потенціалу будь-якої країни відіграє освіта, яка відповідає за готовність нового покоління до життя й успішної діяльності в сучасному світі. Україна бере активну участь у культурних та освітніх обмінах, значно розширюючи ділові контакти, що зумовлює необхідність підвищення якості професійної освіти, більш високого рівня кваліфікації та забезпечення конкурентоспроможності фахівця вже на початку його професійного шляху. Можливість мобільності сучасної молоді вимагає вміння спілкуватися іноземною мовою, а отже використовувати переклад як один із засобів ефективної комунікації.

Проблеми перекладу загалом і методики викладання його окремих видів привертала увагу таких лінгвістів як Д. Аткинсон (D. Atkinson), А. Даф (A. Duff), В. Комісаров, Л. Латишев, М. Ледерер (M. Lederer), Р. Міньяр-Белоручев, А. Ширяев та інші.

Психолого-педагогічні особливості навчання перекладу у вищих навчальних закладах розглянула Л. Ільницька, на особливостях викладання англійської мови професійного спрямування для студентів туристичних спеціальностей немовних ВНЗ зосередила увагу Т. Ушата, проблема якості засвоєння іншомовного тексту студентами інженерно-педагогічних спеціальностей стала об'єктом студій О. Ріхтер, переклад наукової літератури як метод викладання англійської мови на землевпорядному факультеті описаний Л. Бондарчук, навчання реферативному перекладу студентів ВНЗ

немовних спеціальностей дослідила В. Кузнецова, а навчання перекладові фахової лексики на основі фахових текстів – А. Д'яков. Теоретичні питання формування фахівця-психолога досліджували Г. Абрамова, В. Панок, Н. Сургунт, Т. Титаренко, Н. Чепелева та інші.

Кожна сфера життя й знання характеризується своїм колом найменувань, якими слід оволодіти кожному, хто має з ними справу. Лінгвісти нараховують сьогодні близько 300 фахових мов, а отже переважну частину лінгвістичного фонду складає саме фахова лексика. Мета цієї статті – визначити роль перекладу англomовної фахової лексики в процесі навчання іноземної мови, проаналізувати етапи навчання перекладу та обґрунтувати його значущість для студентів психологічних спеціальностей.

Професійна підготовка фахівця-психолога забезпечується дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного та природничо-наукового циклів, які формують професійну готовність спеціаліста за рахунок певних знань, умінь та навичок. Ці науки озброюють майбутнього спеціаліста не тільки знанням соціально-економічних законів, розвивають управлінські уміння та навички, а й дають можливість прогнозувати соціальні процеси, формуючи загальну культуру майбутнього фахівця, його креативне мислення та рівень інтелекту. У зв'язку з цим світоглядне навантаження мають такі дисципліни, як історія України, українська та зарубіжна культура, філософія, релігієзнавство, політологія, основи права, соціологія, а також *іноземна мова* [1, с. 7].

У навчальних планах вищих навчальних закладів передбачається вивчення предметів, які сформують практичні уміння фахівця до конкретної діяльності. Так, Програма з англійської мови для професійного спілкування (АМПС) визначає формування у студентів професійних мовних компетенцій, що сприятиме їхньому ефективному функціонуванню у культурному розмаїтті навчального та професійного середовищ. Для отримання ступеня бакалавра, разом з усіма іншими професійними вміннями, студент повинен бути здатним ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі, щоб *перекладати англomовні професійні тексти* на рідну мову, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування [7, с. 3].

Як свідчать дослідження, методично ефективно розроблений процес навчання перекладу підвищить рівень готовності випускників до професійної діяльності, сприятиме формуванню іншомовної комунікативної компетенції фахівця на високому рівні. Адже, як засвідчує Т. Кияк, «фахівець зі знанням мов, наприклад, український фізик із глибокими знаннями німецької мови, спроможний зробити більш професійний переклад, аніж германіст без додаткових знань з фізики», а умовою правильного перекладу, тобто вибору потрібного слова з числа тих, які

слугують передачею терміну оригіналу в різних його значеннях, є правильне розуміння того, про що йдеться в контексті, знання певних явищ дійсності та їх назв [4].

Мета навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини передбачає комплексну реалізацію освітньої та виховної мети, а також формування у студентів комунікативної, граматичної, розмовної, лінгво-соціокультурної та комунікативно-професійної компетенції.

Навчання перекладу фахової лексики студентів спеціальності «Практична психологія» здійснюється у межах вивчення таких курсів як «Іноземна мова» (I курс), «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (II курс) та «Ділова іноземна мова» (V, VI курси) та охоплює такі види діяльності, як усний та письмовий переклад, а також всі типи перекладу, які використовуються для передачі семантики термінологічних одиниць.

Програми вище зазначених дисциплін передбачають навчання умінню вести фаховий діалог англійською мовою, розвиток уміння сприймати англійське мовлення на слух, читати та розуміти оригінальні тексти з фаху, що містять відомості з сучасних галузей науки і техніки, а отже пов'язані з повсякденним життям та майбутньою професійною діяльністю психолога.

На першому курсі студенти поглиблюють основне уявлення про будову мови, усвідомлюють закономірності та особливості, що відрізняють англійську мову від рідної, удосконалюють навички говоріння, аудіювання, читання та письма. Оскільки для читання та перекладу використовуються тексти загальнонаукового характеру та за спеціалізацією ВНЗ, то викладач повинен в першу чергу навчити студентів користуватися двомовними словниками (як електронними, так і друкованими) як основним засобом перекладу. Важливо сформувати у студента вміння орієнтуватися в різних лексикографічних знаках, правильно добирати адекватний лексико-семантичний варіант у випадку перекладу багатозначних лексем [2]. Поряд із словниками, які виконують навчально-довідкову функцію, важливу роль відіграють підручники та посібники, з підбору яких починається сам процес навчання перекладу.

Аналіз досліджень з теми свідчить, що у більшості ВНЗ України перехід від вивчення текстів загальнонаукової до вузькоспеціалізованої спрямованості відбувається на 2 курсі, тобто зміст навчання англійської мови враховує лексику не тільки за профілем ВНЗ, але за профілем окремих спеціальностей, формуючи комунікативну компетенцію студентів у межах тематики з фаху, а також розвиваючи уміння та навички читання, аудіювання, розуміння та перекладу фахової літератури як за допомогою словника, так і без нього. Перекладаючи фахову лексику, студенти опираються на базову психологічну та педагогічну термінологію, яку вони вже засвоїли рідною мовою за період навчання.

Навчання перекладу фахової лексики слід здійснювати плавно, привчаючи студентів користуватися термінологічними словниками. Не завадить тут і пояснення деяких теоретичних засад термінології (визначення ключових слів, встановлення атрибутивних зв'язків між словами тощо) [2]. Крім того, разом зі студентами слід з'ясувати певні труднощі (неоднозначність термінів, відсутність перекладацьких відповідників у випадку неологізмів, національну варіативність термінологічної лексики тощо) та особливості перекладу тієї чи тієї фахової мови. Наприклад, терміни сфери практичної психології за своєю структурою можуть бути як однокомпонентними, так і поєднувати в собі кілька складових частин чи слів, які уточнюють чи модифікують зміст ключового слова. Для перекладу одиниць, що входять до вище згаданої терміносистеми, використовують традиційні способи перекладу, як от: транскодування, калькування, експлікацію. Такі трансформаційні способи перекладу лексики, як опис значення чи контекстуальний переклад, застосовують у тих випадках, коли значення того чи того терміну для української мови є новим [6, с. 55–56]. Тож оптимальним є шлях перекладу термінів за схемою «поняття – український термін», а не «іншомовний термін – український термін», з якої мови не відбувався б переклад. Тобто пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. Цілком можливо, що котрась з властивостей «підкаже» іншу назву цьому поняттю, ніж та, яка є у мові, з якої здійснюється переклад [5, с. 87; 4]. Зважаючи на те, що динаміка фахових мов часто віддаляє їх від вихідної бази загальнолітературної мови та може призвести до виникнення непорозумінь між фахівцем та нефахівцем, формуванню перекладацької компетенції у сфері професійної комунікації сприятиме спеціальний комплекс вправ, а саме: вправи, спрямовані на активізацію термінологічних відповідників двох мов і поглиблення іншомовного тезауруса, та вправи, що ведуть до вдосконалення навичок читання та формування вміння смислового аналізу тексту [3]. Отже, розпочинаючи навчання перекладу фахової лексики, викладач повинен здійснити такий підбір одиниць, який би дозволив студенту психологічних спеціальностей засвоїти за порівняно невеликий відрізок часу цілий спектр лексичних елементів, до якого він апелюватиме у подальшій професійній діяльності.

На V і VI курсах відбувається ефективне вдосконалення ділового мовлення студентів, що будується як професійно орієнтоване навчання і опирається на вже сформовані мовні навички, наявний ситуативно-мовний досвід, професійну мотивацію, а також на самостійну мовно-пошукову діяльність. Для удосконалення навичок перекладу та використання фахової лексики застосовуються вправи з перекладу та анотування спеціальних текстів за фахом, а іншомовний фаховий текст можна розглядати і як засіб формування умінь читати, перекладати та обговорювати проблеми у професійній галузі англійською мовою і як засіб отримання нових знань по

спеціальності, та, відповідно, підвищення професійного рівня студента.

Отже, навчання перекладу фахової лексики слід здійснювати, враховуючи професійний та академічний зміст (сфери предметних знань); ситуативний зміст (контекст, у якому представлені матеріали, види діяльності і таке інше); прагматичний зміст (необхідні практичні та корисні вміння), а також попередній досвід студентів, їхні потреби у навчанні тощо [7, с. 6]. Основна мета навчання перекладу фахової лексики полягає у тому, щоб навчити перетворювати низку понять певної спеціальності у природну мову. Для досягнення цієї мети викладач повинен знаходитися в стані постійного пошуку оптимальних методичних прийомів навчання перекладу, постійно проводити мовні паралелі, показувати специфіку іншої мовної системи тощо [3]. Плавна поетапність, професіоналізм методиста у диференціації базових методичних підходів, добору навчального матеріалу відповідно до фаху та рівня підготовки конкретної групи є вирішальними чинниками досягнення результативності у навчанні студентів наукового перекладу [2].

Зміни у всіх сферах громадського життя впливають на реформування української системи освіти. Враховуючи високу динаміку сучасного ринку праці, необхідність орієнтації майбутніх спеціалістів на певні його сегменти виникає потреба володіння іноземними мовами. До особистості психолога висувають певні вимоги, зокрема, наявність академічної освіти, високий розвиток сенситивної інтуїції та науковий склад мислення. Засвоєння мовних форм, властивих для офіційних та розмовних реєстрів академічного і професійного мовлення, широкого діапазону словникового запасу (у тому числі термінології), безумовно стане необхідним в академічній та професійній сферах. Навчання перекладу фахової лексики здійснюється поетапно під час вивчення таких курсів як «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Ділова іноземна мова» і покликане підготувати не перекладачів у сфері психології, а конкурентоспроможного фахівця, який розумітиме автентичні тексти іноземною мовою з фаху, вільно працюватиме із документами, популярними, спеціалізованими та Інтернет джерелами, здійснюватиме дослідження, вільно користуючись фаховою лексикою. Тож перспективним напрямом досліджень у цій галузі буде з'ясування особливостей організації самостійної роботи студентів щодо перекладу фахових текстів, а також засобів її контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баклицька О. Аналіз змісту підготовки практичних психологів у спеціалізованих навчальних закладах [Електронний ресурс] / О. Баклицька, Н. Степанченко, Р. Сірко // Молода спортивна наука України. – 2010 – Т. 4. – С. 6–10. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/msnu/2010_4/10boccsei.pdf. – Назва з екрану.

2. Бондарчук Л. Й. Переклад наукової літератури як метод викладання англійської мови на землевпорядному факультеті [Електронний ресурс] / Л. Й. Бондарчук. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2012_19_2/files/12bljlsf.pdf. – Назва з екрану.
3. Ільницька Л. Л. Психолого-педагогічні особливості навчання перекладу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Л. Л. Ільницька // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 1. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_1/11illvzn.pdf. – Назва з екрану.
4. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах [Електронний ресурс] / Т. Р. Кияк. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1545/1/84.pdf>. – Назва з екрану.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник / А. Я. Коваленко. – К. : ІНКОС, 2002. – 317 с.
6. Міщенко Н. Способи перекладу термінології сфери практичної психології та соціальної педагогіки / Н. Міщенко, Н. В. Гут // Збірник наукових праць студентів та молодих учених. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 52–56.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.